

Анотация: Представяме Ви решението на Федералния конституционен съд (ФКС) на Германия по делото Лют (1957 г.) в превод на младши съдия Андрей Георгиев (СГС).

Делото, по което е постановено това решение, покрива всички дефиниции на понятието „landmark case“ – фактите са от съществено значение за функционирането на обществото, случаят е добил широка популярност в медиите, а решението на ФКС засяга основополагащи проблеми на конституционно устройство и свободата на словото.

През 1950 г. Ерих Лют, председател на Сената на провинция Хамбург, при откриване на филмов фестивал, призовава събралото се множество да бойкотира новия филм на режисьора Файт Харлан, публично определян като „нацистки режисьор № 1“ и съавтор на филма „Jud Süß“ (1940 г.) – най-популярното антисемитско произведение от периода на Третия райх, част от пропагандната кампания, създала психологическите условия за започване на Холокоста. Адвокатите на работодателите на Харлан твърдят, че поведението на Лют е противоправно и успяват на две инстанции да осъдят председателя на Сената да преустанови призивите си към бойкот на филмите на Харлан.

С решението си Конституционният съд „обръща резултата“ в съдебната битка, като постановява, че призивите към бойкот на определени личности, произведения и практики са част от защитения обхват на свободата на словото.

В аргументацията си ФКС отговоря на множество въпроси, които не са били поставяни в германското право дотогава. На първо място отговаря на въпроса дали основните права, гарантирани от Основния закон на Федерална република Германия като обективно право, което обвързва публичната власт, могат да се прилагат и спрямо гражданите в частноправните им отношения. Така се достига до дефиниране на ролята на конституционните съдилища при контрола на решенията на общите съдилища и на границите на този контрол. В тази част мотивите на решението могат да бъдат много полезни за националната ни дискусия за въвеждането на индивидуалната конституционна жалба. ФКС обобщава, че смисълът на института на конституционната жалба е в това, че всички актове на законодателната, изпълнителната и съдебната власт подлежат на проверка за „съвместимост с основните права“ (§ 90 от Закона за федералния конституционен съд).

Изводите за т.нар. „опосредствено действие“ на основните права имат важно значение за правната аргументация на съдебните актове и за начина, по който гражданските съдилища трябва да прилагат конституционните норми. Предлаганият модел на мотивиране е напълно приложим и при действието на настоящите български закони, като в случая специално се акцентира върху

тълкуването на понятието „добри нрави“ и неговата конституционна натовареност.

Развити са подробни съображения за обхвата на конституционната защита на словото, за разликата между защитимите твърдения за факти и напълно защитените оценъчни съждения. Обсъдена е опасността, която възниква при поставянето на неоправдани изисквания пред упражняването на основното право на изразяване, защото ценността му за свободната демокрация е именно в това, че позволява провеждане на обществена дискусия с открито съдържание и по теми от всеобщо значение. “Когато става дума за изграждането на обществено мнение по важен за общото благо въпрос, частните и особено икономическите интереси на отделните лица трябва поначало да отстъпят. Тези интереси обаче не са оставени без защита, защото ценността на основното право се изразява и в това, че всеки може да го упражни. Който се чувства засегнат от публичното изказване на някого друго, може да отвърне, и то отново пред обществото. Тъкмо в противоборството на представените с еднаква степен на свобода убеждения се заражда общественото мнение, отделните адресати – членове на обществото, си изграждат своя собствена гледна точка.” Съдът обсъжда пример, наведен от жалбоподателя, че е позволено да се възразява срещу употребата на определени стоки или определени форми на организация на търговията, въпреки че при успешно отстояване на подобно мнение икономически предприятия могат да бъдат провалени, да се загубят работни места и т.н., като приема, че “подобни изказвания не могат да бъдат забранени по съдебен ред само поради тези възможни последици – засегнатите обаче са свободни да поемат защитата си чрез представяне на своето убеждение по въпроса.”

В решението се обсъждат и възможностите за коментирание на съдебни актове, които потенциално могат да засегнат репутацията или икономическата позиция на лице, срещу което са били отправени словесни нападки. Коментира се съдържанието на допустимия обем на критика срещу частни и обществени лица, както и срещу хора на изкуството. Обхватът на всички засегнати въпроси и задълбочената аргументация превръщат решението и в един от значимите съдебни актове в областта на медийното право и свободата на словото в стопанската сфера.

Ключови думи: *основни права, свобода на изразяване, нарушение на добрите нрави, обществено мнение, свобода на убеждение, гражданскоправни предписания, съвместимост с основните права, конституционна жалба*

Решение на Федералния конституционен съд на Германия по делото „Lüth“

Цитат по Сборника с решения на съда – BVerfGE 7,198 ff¹.

Основни мотиви (официално изложение):

1. Основните права са, на първо място, права за защита на гражданина срещу държавата; в разпоредбите на Основния закон² за основните права обаче е въплътен и обективен ред от ценности, който е валиден като основополагащ конституционноправен принцип във всички клонове на правото.

2. Съдържанието на основните права се разгръща непряко в гражданското право чрез частноправните разпоредби. То обхваща преди всичко правилата с императивен характер и може да се приложи от съдията най-вече чрез „общите клаузи“.

3. Гражданският съдия може да накърни основни права с решението си (§ 90 от Закона за Федералния конституционен съд³), ако не отчете въздействието на основните права върху гражданското право. Федералният конституционен съд (ФКС) контролира гражданскоправните съдебни решения само относно такива нарушения на основните права, а не по принцип за неправилно прилагане на правото.

4. И гражданскоправните предписания могат да бъдат „обща закони“ по смисъла на чл. 5, ал. 2 от Основния закон и така да ограничат основното право на свобода на изразяването на мнение.

¹ С „BVerfGE“ (Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts) се цитира официалният сборник с решения на Федералния конституционен съд. Първото число е номерът на тома на сборника, второто – страницата, на която започва текстът на цитираното решение, третата – страницата на цитираното място в решението – б.пр.

² Това е наименованието на Конституцията на Федерална република Германия от 1949 г., изрично избрано, за да се подчертае, че след обединението на разделената страна трябва да се приеме нова, истинска конституция. Идеята за това е изоставена поради ефективността на сега действащата политическа система, както и на съвременната система за защита на основните права – б.пр.

³ Bundesverfassungsgerichtsgesetz, BVerfGG. § 90, ал. 1 и 2 гласи (текстът в квадратни скоби е моя добавка – б. пр.):

„ (1) Всеки може да подаде конституционна жалба пред ФКС с твърдението, че е засегнат от публичната власт при упражняване на основните си права или някое от правата по чл. 20, ал. 4 [право на бунт]; чл. 33 [равенство в политическите права]; чл. 38 [избирателно право]; чл. 101; чл. 103 и чл. 104 [права в съдебния процес].

(2) Ако срещу нарушението е допустимо съдебно обжалване, конституционната жалба може да бъде подадена след изчерпване на редовните инстанции. ФКС обаче може да реши и подадена преди изчерпване на реда за инстанционен контрол конституционна жалба, ако тя е от обществено значение или за жалбоподателя биха настъпили сериозни и непреодолими затруднения, ако бъде принуден да се защитава по общия ред.“

5. „Общите закони“ следва да бъдат тълкувани в светлината на особеното значение на основното право на свобода на изразяването на мнение за свободната⁴ демократична държава.

6. Основното право по чл. 5 от Основния закон⁵ не защитава само свободата на изразяване на мнение, но и на духовното въздействие, постигнато чрез него.

7. Изразяването на мнение, което съдържа призив към бойкот, не нарушава задължително добрите нрави по смисъла на § 826 от Гражданския законник⁶; то може да бъде оправдано от конституционноправна гледна точка чрез свободата на изразяване на мнение при преценка на всички обстоятелства в конкретния случай. [199]⁷

Решение
на първия сенат от 15 януари 1958 г.
- 1 BvR 400/51 -

в производството по конституционната жалба на председателя на Сената в Хамбург Ерих Л[ют] срещу Решение на Провинциалния съд – Хамбург от 22 ноември 1951 г.
- Az. 15. O. 87/51 -.

Диспозитив на решението:

Решение на Провинциалния съд – Хамбург от 22 ноември 1951 г. – Az. 15. O. 87/51 – нарушава основното право на жалбоподателя по чл. 5, ал. 1, изр. първо от Основния закон⁸ и затова се отменя. Връща делото на Провинциалния съд в Хамбург.

Мотиви:

А.

⁴ Използваната в оригиналния текст дума „frieheitlich“ означава буквално „свързан със свободата“ и е възможно да се преведе като „либерален“, „защитаващ свободата“, „ценящ свободата“ и т.н. В превода е използвана думата „свободен“, за да се подчертае множеството възможни значения – б. пр.

⁵ Чл. 5, ал. 1 и 2, обсъждани в решението, гласят (б.пр.):

„Чл. 5. (1) Всеки има право да изразява и разпространява свободно мнението си с думи, текст или картина, и да се информира безпрепятствено от общодостъпните източници. Свободата на пресата и свободата на съобщаване на информация чрез ефира или чрез филми се защитават. Не се прилага цензура.

(2) Тези права намират своите ограничения в разпоредбите на общите закони, законовите ограничения за защита на младежта и правото на лично достойнство.“

⁶ Bürgerliches Gesetzbuch, BGB – б.пр. Текстът на разпоредбата гласи:

„Противоречащо на добрите нрави умишлено причиняване на вреда

§ 826. Който причини другиму умишлено вреди по начин, противоречащ на добрите нрави, е задължен да обезщети вредите на пострадалия.“

⁷ В квадратни скоби е отразено началото на страниците в публикацията в сборника с решенията на ФКС – б.пр.

⁸ Вж. бел. 5.

- 1 Жалбоподателят – тогава председател на Сената и ръководител на държавната пресслужба на Свободния и ханзейски град Хамбург – на 20 септември 1950 г., по повод откриването на „Седмицата на германския филм“, в разговор с разпространители и продуценти на филми, казал следното в качеството си на председател на Хамбургския пресклуб:
- 2 „След като германското кино изкриви своята морална репутация при Третия райх, един човек е най-малко подходящ от всички да възстанови тази репутация: това е сценаристът и режисьорът на филма „Jud Süß“⁹. Дано да ни бъдат спестени други непредвидими щети пред целия свят, които ще настъпят от това, че някои хора се опитват преднамерено да го превърнат в представител на германското кино. Освобождаването му от отговорност в Хамбург беше формално. Мотивите на съдебния акт са морална присъда. Тук изискваме от разпространителите и ползвателите на зали поведение, което не е съвсем евтино, но за което човек следва да е готов да пожертва много разходи: характер. Този характер пожелавам и на германското кино. Докаже ли го и превърне ли това доказателство в ежедневие чрез фантазия, оптическа дързост и увереност, тогава той заслужава помощ от всякакъв вид и ще постигне нещо, от което се нуждае за живот: успех пред германската и международната публика.“
- 3 [200] Дружеството „Domnick-Film-Produktion“ ООД, което към онова време заснема филма „Безсмъртни влюбени“ по сценарий и под режисурата на Файт Харлан, вследствие на изказването приканило жалбоподателя да заяви с какво основание е направил посочените по-горе бележки срещу Харлан. Жалбоподателят с писмено изявление от 27 октомври 1950 г., което предложил и на пресата като „отворено писмо“, отговорил между другото и със следните аргументи:
- 4 „Разширеният наказателен съдебен състав не е отрекъл и в минимална степен, че Файт Харлан беше в значителен период от Райха на Хитлер „нацистки филмов режисьор № 1“ и чрез своя филм „Jud Süß“ беше един от най-важните визуални разпространители на нацистката убийствена омраза към евреите... Възможно е у нас и в чужбина да има бизнесмени, които не се вълнуват от завръщането на Харлан. Моралният облик на Германия в света обаче не трябва да бъде превърнат отново в руини от закоравели печалбари. Защото завръщането на Харлан би отворило отново едва зараснали рани и по ужасен начин би възобновило едно звучно недоверие във вреда на възстановяването на Германия. Поради всички тези причини не само е право на всички почтени германци, но и тяхно задължение, да се държат готови в борбата с този недостоен представител на германското кино дори за повече от протест, дори и за бойкот.“

⁹ Намирам рядко използвания буквален превод на заглавието „Евреинът Зюс“ за недобре звучащ, поради което съм оставил заглавието на филма в оригиналната му форма – б.пр.

5 „Domnick-Film-Produktion“ ООД и „Herzog-Film“ ООД (последното – като разпространител на филма „Безсмъртни влюбени“ за територията на федерацията) са получили впоследствие от Провинциалния съд в Хамбург обезпечителна заповед срещу жалбоподателя, с която му е забранено:

- 6 1. да насърчава германските притежатели на киносалони и разпространители на филми да не включват филма „Безсмъртни влюбени“ в програмата си;
- 7 2. да насърчава германската публика да не посещава прожекции на филма.

8 Висшият провинциален съд – Хамбург е оставил без уважение въззивната жалба на жалбоподателя срещу определението на Провинциалния съд.

9 По искане на жалбоподателя на двете филмови дружества е даден срок за предявяване на [201] иск. По този иск Провинциалният съд – Хамбург е произнесъл следното решение на 22 ноември 1951 г.:

10 „Ответникът се осъжда под страх от наложени от съда глоба или задържане да се въздържа:

- 11 1. да насърчава германските притежатели на киносалони и разпространители на филми да не включват продуцирания от ищец 1 и разпространяван от ищец 2 филм „Безсмъртни влюбени“ в програмата си;
- 12 2. да насърчава германската публика да не посещава прожекции на филма.

Ответникът дължи разноските в производството.

13 Решението подлежи на принудително изпълнение след представяне на гаранция от 110 000 марки.“

14 Провинциалният съд е видял в репликите на жалбоподателя призив към бойкот, противоречащ на добрите нрави. Целта им била да попречат на завръщането на Харлан „като създател на представителни филми“. Призивът на жалбоподателят водел „практически дори дотам Харлан да бъде изключен от режисирането дори на обикновени филми, тъй като всеки такъв филм би могъл да се сметне за представителен поради името на режисьора“. Тъй като обаче Харлан бил оправдан във водения срещу него наказателен процес за участието му във филма „Jud Süß“ и по силата на решението в производството по денацификация¹⁰ вече не търпял ограничения в упражняването на професията си, това поведение на жалбоподателя противоречало на „демократичното убеждение за правото и морала на германския народ“. Жалбоподателят не бил осъден за това, че е изразил отрицателно мнение за завръщането на Харлан, а заради това, че е насърчил обществеността чрез

¹⁰ „Денацификацията“ е един от принципите за развитието на следвоенна Германия, приет на Конференцията в Потсдам (1945 г.) от държавите-победителки във Втората световна война. Тя се е осъществявала чрез административни публични процедури, при които се е извършвала преценка доколко конкретна личност, свързана с националсоциалистическата партия, е можела да продължи да упражнява обществена дейност, като е било възможно да се изисква представяне на публично извинение или плащане на глоба, за да настъпят тези последици – б.пр.

определено поведение да направи невъзможно прожектирането на филми на Харлан и оттам – завръщането му като филмов режисьор. Този призив към бойкот е насочен и срещу двете дружества – ищци, тъй като ако намиращия се във фаза на обработка филм не би могъл да получи [202] приходи, то тях ги заплашва значителна имуществена вреда. С това фактическият състав на § 826 от Гражданския законник¹¹ бил изпълнен от обективна страна, поради което и искът за осъждане за бездействие бил основателен.

15 Жалбоподателят е обжалвал това решение пред Висшия провинциален съд – Хамбург. Същевременно той подал и конституционна жалба, с която оспорил нарушението на основното си право на свободно изразяване на мнение (чл. 5, ал. 1, изр. първо от Основния закон¹²). Твърдял, че е упражнил политическа и морална критика към поведението на Харлан и филмовите дружества. Поради това той имал право на подобни действия, тъй като чл. 5 от Основния закон защитава не само свободата на речта без намерение да се произведе определен ефект, а също така и свободата да се влияе чрез словото. Речта на жалбоподателя изразявала според него ценностна критика. Съдът е пропуснал да провери дали речта има истинно съдържание и дали е била оправдана, въпреки че е ставало въпрос само за това доколко думите са били допустими според правото. Според жалбоподателя те са такива, тъй като основното право на свобода на мнението има социален характер и осигурява субективно публично право да се определя общественото мнение чрез интелектуално действие и да се влияе на „представата на народа за държавата“. Това право намирало своята граница единствено в „общите закони (чл. 5, ал. 2 от Основния закон). Доколкото с изразяването на мнение трябва да се въздейства върху обществения и политически живот, като „общии закони“ могат да се разглеждат само онези, които са част от публичното право, не и нормите на Гражданския законник за непозволените увреждания. Онова, което иначе било забранено в сферата на гражданското право, можело да се оправдае в сферата на публичното право по конституционноправен път. Основните права като субективни права от конституционен ред били за гражданското право „основания за оправдание (на определено поведение), които имат предимство“.

16 На федералния министър на правосъдието, на Сената на Свободния и ханзейски град Хамбург и на двете филмови дружества е дадена възможност за становище. Сенатът заявява, че се присъединява към изразеното в конституционната [203] жалба. Филмовите дружества смятат решението на Провинциалния съд за правилно.

17 В устните състезания се явяват представители на жалбоподателя и двете филмови дружества.

¹¹ Вж. бел. 6.

¹² Вж. бел. 5.

- 18 Актовете на Провинциалния съд – Хамбург 15 Q 35/50 и 15 O 87/51, както и присъдата на разширения наказателен съдебен състав¹³ № 1 в Хамбург от 29 април 1950 г. – (50) 16/50 / 14 Ks 8/49, са предмет на устните състезания.

В.

– I –

- 19 Конституционната жалба е допустима; налице са предпоставки за прилагане на § 90, ал. 2, изр. второ от Закона за федералния конституционен съд¹⁴ (решение преди изчерпване на правните средства).

– II –

- 20 Жалбоподателят твърди, че Провинциалният съд е засегнал с решението си основното му право на свободно изразяване на мнение съгласно чл. 5, ал. 1, изр. първо от Основния закон¹⁵.

- 21 1. Решението на Провинциалния съд, акт на публичната власт в особената ѝ проявна форма на правосъдна власт, може да засегне основно право на жалбоподателя само тогава, когато това основно право е следвало да се съблюдава при достигането до това решение.

- 22 Решението забранява на жалбоподателя изрази, чрез които той може да повлияе на другите да се присъединят към убежденията му относно завръщането на Харлан и съответно да насочат поведението си срещу създадените от последния филми. Това показва обективно ограничение на жалбоподателя в свободното изразяване на мнението му. Провинциалният съд аргументира произнасянето си с това, че разглежда казаното от жалбоподателя като непозволено увреждане на ищците по смисъла на § 826 от Гражданския законник¹⁶, [204] и поради това признава правото да се иска преустановяване на тези действия въз основа на разпоредбите на гражданското право. Така твърдяното от Провинциалния съд гражданскоправно притезание на ищците, признато от съдебното решение, представлява акт на публичната власт, който ограничава свободата на мнение на жалбоподателя. Последният може да накърни основното право на жалбоподателя по чл. 5, ал. 1, изр. първо от Основния закон¹⁷ само ако приложените разпоредби на гражданското право са засегнати от нормата, уреждаща основно право, така че те вече не могат да обосноват съдебното решение.

¹³ Става въпрос за германския „Schwurgericht“, еквивалентен на френския „cour d'assises“ – до 1924 г. в Германия този съдебен състав се е състоял от жури от 12 души и трима съдии и е разглеждал дела за убийство и други особено тежки престъпления, а след това се е превърнал в шофенски съд, състоящ се от трима съдии и двама заседатели с еднакви правомощия. За яснота терминът е заменен с най-близкия по състав български съдебен орган, който разглежда подобни по вид престъпления – б.пр.

¹⁴ Вж. бел. 3.

¹⁵ Вж. бел. 5.

¹⁶ Вж. бел. 6.

¹⁷ Вж. бел. 5.

23 Основополагащият въпрос дали нормите, уреждащи основни права, въздействат върху гражданското право и как това действие следва да се разглежда в отделния случай, е спорен (за изказаните мнения по въпроса вж. последно Laufke, Franz. In: Festschrift für Heinrich Lehmann. Vol. I. Berlin/Tübingen, 1956, p. 145 seqq., и Dürig, Günter. In: Festschrift für Nawiasky. 1956, p. 157 seqq.). Най-крайните позиции в този спор се изразяват, от една страна, в тезата, че основните права са насочени изключително срещу държавата, а от друга страна, в убеждението, че основните права или поне някои от тях и при всички случаи – най-важните, имат действие спрямо всички в гражданския оборот. Досегашната практика на Федералния конституционен съд не може да бъде отнесена нито към едното, нито към второто от тези крайни становища; заключенията, които Федералният конституционен съд извежда по този въпрос в решенията от 17 и 23 януари 1957 г. (BVerfGE 6, 55 und 6, 84) и в решението си от 10 май 1957 (Neue Juristische Wochenschrift, 1957, стр. 1688¹⁸), отиват твърде далеч. Дори и в момента няма повод за изясняване в пълен обем на спорния въпрос за т.нар. „опосредствено действие“ на основните права. За достигане до адекватен резултат по делото е достатъчно следното:

24 Несъмнено основните права са предназначени на първо място за това да предпазват сферата на свобода на индивида от намеса на публичната власт – те са защитни права на гражданина срещу държавата. Това се извежда от интелектуално историческото развитие на идеята за основните права, както и от историческите [205] предшественици, които са довели до възприемането на основните права в конституциите на отделните държави. Същият смисъл имат и основните права в Основния закон, който с поставянето на главата за основните права в началото си иска да подчертае приоритета на човека и неговото достойнство пред мощта на държавата. На това отговаря и фактът, че законодателят е осигурил особеното правно средство за защита на тези права – конституционната жалба – само срещу актове на публичната власт.

25 Също така е вярно обаче, че Основният закон, който не е създаден да бъде ценностно неутрален сбор от правила (BVerfGE 2, 1, 12; 5, 85, 134 ff., 197 ff.; 6, 32, 40 f.), е въвел в частта си относно основните права обективен ред на ценностите и именно в това се изразява укрепването на силата на валидност на основните права (Klein, Friedrich; von Mangoldt, Hermann. Das Bonner Grundgesetz. Berlin / Frankfurt am Main, 1953, бел. В III 4 към чл. 1, с. 93). Тази система на ценностите, която намира своя център в свободно развиващата се в социалната общност човешка личност и нейното достойнство, трябва да важи като основополагащо конституционно начало за всички клонове на правото – законодателната, изпълнителната и съдебната власт приемат от нея насоки и импулси. Това, очевидно, влияе и на гражданското право; никоя гражданскоправна разпоредба не

¹⁸ „Neue Juristische Wochenschrift“ (NJW) е седмично списание, което публикува рецензирана съдебна практика и се цитира често като авторитетен източник на текста на съдебни актове – б.пр.

може да се противопоставя на тази система, всяка следва да бъде тълкувана в нейния дух.

26 Правното съдържание на основните права като обективни норми се разкрива в частното право посредством непосредствено господстващите разпоредби в този клон на правото. Както новото право трябва да бъде в унисон с ценностната система на основните права, така и съществуващото по-рано право трябва да бъде синхронизирано по съдържание с тази система на ценностите; от нея към него се прелива специфично конституционноправно съдържание, което определя занапред неговото тълкуване. Спорът между частни лица за права и задължения, произтичащи от повлияни от основните права правила за поведение на гражданското право, материалноправно и процесуално си остава един граждански спор. Тълкува се и се прилага гражданското [206] право, дори когато неговото тълкуване трябва да следва публичното право и Конституцията.

27 Влиянието на ценностните ориентири на основните права се проявява преди всичко при онези разпоредби на частното право, които съдържат императивни норми и така изграждат част от обществения ред (*ordre public*)¹⁹ – в широк смисъл – т.е. от принципите, които поради причини от обществен интерес трябва да бъдат задължителни и при уреждането на правоотношенията между отделни лица и затова са поставени отвъд господството на волята на страните. Тези разпоредби по своята цел се родят тясно с публичното право, към което се прибавят като допълнение. Затова и те са изложени в особена степен на влиянието на конституционното право. За реализиране на това влияние в съдебната практика се използват преди всичко т.нар. „общи клаузи“, които, подобно на § 826 от Гражданския законник²⁰, препращат за оценката на човешкото поведение към извънчастноправни, дори изцяло извънправни, критерии като „добрите нрави“. Защото при решаването на въпроса тези социални изисквания какво повеляват в отделния случай, следва да се изхожда най-напред от съвкупността от ценностни представи, която обществото е достигнало в конкретен етап на своето културно-историческо развитие и е фиксирало в Конституцията си. Затова и с право общите клаузи се определят като „точки на проникване“ на основните права в гражданското право (Dürig, Günter in Neumann/Nipperdey/Scheuner. *Die Grundrechte*. Vol. II. Berlin, 1957, с. 525).

28 По силата на конституционните изисквания съдията трябва да провери дали прилаганите от него гражданскоправни разпоредби са повлияни от основните права по описания начин; ако това е така, тогава той трябва да следи за тази произтичаща от Конституцията модификация на частното право при тълкуването и прилагането на тези разпоредби. Това е смисълът на обвързването и на гражданското право от

¹⁹ В оригинала на решението е използван само френският термин – б. пр.

²⁰ Вж. бел. 6.

основните права (чл. 1, ал. 3 от Основния закон²¹). Ако съдията не е спазил тези критерии и ако неговото решение се основава на negliжирането на това конституционноправно влияние върху частноправните норми, то той не нарушава само обективното конституционно право, тъй като отрича [207] съдържанието на нормата, създаваща основно право (като обективно правило), той много повече засяга като носител на публична власт с решението си основно право²², за чието зачитане гражданинът има конституционноправна претенция и срещу правосъдната власт. Срещу такова решение може – без да се засяга отстраняването на правни грешки по пътя на гражданскоправните съдебни инстанции – да бъде сезиран и Федералният конституционен съд по пътя на конституционната жалба.

29 Конституционният съд следва да провери дали общият съд е преценил правилно обема на съдържанието и въздействието на основните права в областта на гражданското право. Оттук следва обаче и ограничението на тази проверка: не е задача на Конституционния съд да контролира решенията на гражданския съд за неправилност в пълна степен. Конституционният съд има за задача само да прецени описаното „облъчващо действие“ на основните права върху гражданското право и така да приведе в действие ценностното съдържание на конституционноправната повеля. Смисълът на института на конституционната жалба е, че всички актове на законодателната, изпълнителната и съдебната власт подлежат на проверка за „съвместимост с основните права“ (§ 90 от Закона за федералния конституционен съд²³). Макар че Конституционният съд въобще не е призван да действа като ревизионна²⁴ или „суперревизионна“ инстанция на гражданските съдилища, той все пак не може да се отказва от контрола на такива решения в цялост и да игнорира очевидно извършено в тях погазване на нормите и стандартите на основните права.

30 **2.** Проблематиката на отношението между частното право и основните права изглежда да се проявява различно в случаите на упражняване на основното право на свободно изразяване на мнение (чл. 5 от Основния закон²⁵). Това основно право е – както е било още при Ваймарската конституция (чл. 118)²⁶ – гарантирано от Основния закон само в рамките на „общите закони“ (чл. 5, ал. 2)²⁷. Без да се анализира на първо време кои закони са „общии“ по смисъла на нормата, може да се

²¹ Текст на разпоредбата: „(3) Следващите основни права обвързват законодателната, изпълнителната и съдебната власт като непосредствено действащо право.“ – б.пр.

²² Думата „субективно“ не присъства в текста на решението – б.пр.

²³ Вж. бел. 3.

²⁴ Ревизията на съдебни решения е онази процедура, която днес в България наричаме „касация“. В оригиналния си вид касацията („касация в полза на закона“) не допуска касационният съд да взема решение по същество, а той само дава указания на долустоящите съдилища. Повече за разликите между ревизионно и касационно производство вж. у Брайков, В. Достъп до касация – исторически и съвременни паралели. Адвокатски преглед, кн. 8-9/2009 г. – б.пр.

²⁵ Вж. бел. 5.

²⁶ Конституцията на Германската република, приета през 1919 г. Разпоредбата има почти същото съдържание като чл. 5 от Основния закон, като не споменава ефирните съобщения и предвижда някои ограничения за „неприличните“ форми на изразяване – б.пр.

²⁷ Вж. бел. 5.

застъпи становището, че тук Конституцията сама е ограничила отнапред претенцията за прилагане на това основно право чрез препращането към ограниченията на [208] общите закони до онзи обем, който съдилищата са ѝ определили чрез тълкуването на тези закони. Резултатът от това тълкуване би следвало да се възприема като даденост, тъй като представлява ограничение на основното право, и поради това не може никога да се възприеме като „нарушаване“ на това основно право.

31 Но не това е смисълът на препращането към „общите закони“. Основното право на свободно изразяване на мнение, като най-непосредствен израз на човешката личност в обществото, е едно от най-ценните права на човека изобщо („un des droits les plus précieux de l’homme“ съгласно чл. 11 от Декларацията за правата на човека и гражданина от 1789 г.). За едно свободно демократично устройство на държавата това право е основополагащо в абсолютна степен, тъй като позволява постоянното духовно съревнование, борбата на мненията, която е жизнен елемент за такова устройство (BVerfGE 5, 85, 205). Това право, в известен смисъл, е основата на свободата въобще, "the matrix, the indispensable condition of nearly every other form of freedom"²⁸ (Cardozo).

32 От това основополагащо значение на свободата за изразяване на мнение за свободната демократична държава следва, че от гледна точка на тази конституционна система не би било логично да се допусне никакво релативизиране на предметния обхват именно на това право чрез обикновен закон (а оттам неизбежно – и чрез практиката на съдилищата, тълкуващи закона). Напротив, и тук още повече важи принципът, който по-горе беше изведен общо за отношението на основните права към частноправната регламентация: общите закони трябва да бъдат разглеждани с оглед на действието си да ограничават основното право именно в светлината на значението на това право, и да бъдат тълкувани така, че особеното ценностно съдържание на това право, което трябва да води в една свободна демокрация до принципна презумпция за свобода на словото във всички области, но най-вече в обществения живот, да остане запазено във всеки случай. Отношението на противопоставяне между основно право и [209] „общ закон“ следователно не следва да се разглежда като едностранно ограничаване на валидността на основното право от „общите закони“, напротив, съществува взаимно влияние в смисъл, че макар „общите закони“ да поставят ограничения на основното право чрез текстовете си, от своя страна те трябва да се тълкуват с оглед на признаването на ценностно изграждащото значение на това основно право за свободната демократична държава. Така самите закони трябва да бъдат ограничавани във възможността си да ограничават основното право.

²⁸ „матрицата, необходимото условие на почти всяка друга форма на свобода“ – този, както и горният френски цитат са посочени в решението на оригиналния си език – б. пр.

33 Следователно Федералният конституционен съд, който именно е призван да защитава основните права чрез института на конституционната жалба, трябва и тук да има правната възможност да контролира решенията на съдилищата, когато те прекрочват определеното от основните права рамки при прилагането на един общ закон и с това вероятно ограничават по непозволен начин претенцията за прилагане на основно право в отделния случай. Трябва да принадлежи на Конституционния съд компетентността да противопоставя специфичната ценност, която това основно право възплъщава за свободната демокрация, на всички органи на публичната власт, т.е. и на гражданския съд, и да установи желанието от Конституцията баланс между взаимно противоречащите си, пречещи си и ограничаващи се тенденции на основното право и „общите закони“.

34 **3.** Понятието за „общ“ закон е спорно още от самото начало. Не е ясно дали понятието се е появило само вследствие на редакционна грешка в чл. 118 от Имперската конституция от 1919²⁹ (вж. Häntzschel, Kurt. In: Handbuch des deutschen Staatsrechts. Vol. II. Tübingen, 1932, p. 658). При всички положения то е било тълкувано още при действието на тази Конституция така, че с него следва да се обозначават такива закони, които „не забраняват дадено мнение като такова, които не са насочени срещу изразяването на мнението като такова“, а по-скоро „служат за защита на едно абсолютно гарантирано от правото благо, без оглед на определено (съдържание) на мнението“, за защита на [210] обществена ценност, която има предимство пред използването на свободата на мнение (срв. обобщението на съдържателно припокриващите се формулировки на Klein; von Mangoldt, цит. съч., с. 250 и сл., както и Veröffentlichungen der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer, бр. 4/1928, с. 6 и сл., особено с. 18 и сл., 51 и сл.). С това се съгласяват и тълкувателите на Основния закон (срв. Ridder в Neumann/Nipperdey/Scheuner, цит. съч., с. 282: "Закони, които не препятстват чисто духовното въздействие на изразяването на мнение").

35 Ако понятието „общ закони“ са разбира така, тогава в обобщение се извежда следното като смисъл на Основния закон:

36 Убеждението, че само изразяването на мнение е защитено от основните права, а не съдържащия се в него и целения с него ефект, следва да се отрече. Смисълът на изразяването на *мнение* е тъкмо да бъде допуснато упражняването на „духовно влияние върху околните, да се въздейства с убеждение и изграждане на мнение у общността“ (Häntzschel, цит. съч., с. 655). Затова ценностните съждения, които винаги целят ефект върху духовността, целят да убедят другите, са защитени от основното право по чл. 5, ал. 1, изр. първо от Основния закон³⁰, тъй като защитата на основното право се отнася на първо място към изразено чрез ценностното съждение собствено становище на говорещия, чрез което той иска да

²⁹ Вж. бел. 26.

³⁰ Вж. бел. 5.

въздействия на другите. Разделение между (защитения) израз и (незащитения) ефект на израза би противоречало на логиката.

37 Така разбираното изразяване на мнение само по себе си, т.е. в своя духовен ефект, е свободно; ако обаче чрез него бъде засегнато защитено от закона правно благо на друго лице, чиято защита заслужава предимство пред свободата на мненията, това засягане не би било позволено (само) поради факта, че е извършено чрез изразяване на мнение. Затова е необходимо „претегляне на ценностите“: Правото на мнение трябва да отстъпи, когато чрез използването на свободата на мнение са накърнени интереси на друго от по-висш порядък, заслужаващи защита. Дали такива преобладаващи [211] интереси на другите съществуват се преценява с оглед обстоятелствата по случая.

38 4. От изложеното становище не следват възражения срещу възприемането и на норми на гражданското право като „общии закони“ по смисъла на чл. 5, ал. 2 от Основния закон³¹. Макар да не се е случвало досега в литературата (към което препраща и Klein; von Mangoldt, цит. съч, с. 251), това води единствено до извода, че основните права са били разглеждани само през действието им между гражданина и държавата, тъй че логично като ограничаващи „общии закони“ са били разглеждани само такива, които уреждат поведението на държавата спрямо частното лице, т.е. закони с публичноправен характер. Ако обаче основното право на свободно изразяване на мнение разпростира ефекта си и в частноправния оборот, неговата тежест се проявява и тук в полза на допустимостта на изразяването на мнение срещу отделния съгражданин. От друга страна следва да бъде отчетено при определени обстоятелства и ограничаващото това основно право противодействие на една частноправна норма, която е предназначена да пази по-значими правни блага. Не би могло да се обоснове защо гражданскоправни разпоредби, които предпазват честта или други значими блага за човешката личност, не биха били достатъчни, за да поставят ограничения на упражняването на основното право на свободно изразяване на мнение, дори и без за същата цел да са приети наказателни норми.

39 Жалбоподателят се опасява, че с ограничаването на свободата на словото по отношение на отделния човек може да се създаде опасност гражданинът да бъде напълно ограничен във възможността си да въздейства със своето мнение на обществото, и че незаменимата свобода на публичното повдигане на важни за обществото въпроси не би била осигурена занапред. Тази опасност наистина съществува (срв. Helle, Ernst. Der Schutz der persönlichen Ehre und des wirtschaftlichen Rufes im Privatrecht. Tübingen, 1957, pp. 65, 83-85, 153). За да ѝ се противодейства, обаче, не е необходимо гражданското право да бъде напълно изключено от съвкупността на „общите [212] закони“. Трябва само и в този случай решително да се поддържа либералното тълкуване на основното право. Към претегляне на

³¹ Вж. бел. 5.

ценностите трябва да се върви преди всичко не тогава, когато основното право се използва за целите на частния конфликт, а най-вече когато говорещият иска на първо място да допринесе за изграждането на обществено мнение, така че известното въздействие на неговото изявление върху частната сфера на някого друго представлява всъщност една неизбежна последица, но не и истинската цел на изказването. Именно тук отношението между цел и средство става значимо. Защитата на частната правна ценност може и трябва да отстъпва толкова повече, колкото не се отнася до непосредствено насочено срещу това благо изразно средство, използвано за преследване на себеоблагодетелстващи цели в частния, тоест в стопанския, оборот, а се касае за принос от страна на легитимиран за това човек в интелектуалната борба на мненията по сериозно засягащ обществото въпрос. Тук се проявява една презумпция за допустимост на свободното слово.

40 Следователно се стига до извода: и решения на гражданския съд, които са допуснали ограничение на свободата на мнение въз основа на „общ закон“ на гражданското право, могат да накърнят основното право по чл. 5, ал. 1, изречение първо от Основния закон³². Гражданският съд също трябва да претегли баланса между значението на основното право и ценността на защитеното от общия закон правно благо за вероятно засегнатия от употребените думи. Решението може да бъде взето само след пълна преценка на отделния случай при отчитане на всички значими обстоятелства. Неправилната преценка може да накърни основното право и така да стане основание за конституционна жалба пред Федералния конституционен съд.

– III –

41 Преценката на процесния случай въз основа на предходните общи разсъждения показва, че оплакванията на жалбоподателя [213] са основателни. Предмет на конституционноправната проверка е съдържанието на решението на Провинциалния съд, такова, каквото се извежда от диспозитива и мотивите. Не може да реши еднозначно дали изводите на съда биха предизвикали размисли от конституционноправна гледна точка и в случай, че бяха обосновани с разпоредбата на § 823, ал. 1 от Гражданския законник³³ – във връзка с аргументите на определението на Висшия провинциален съд – Хамбург, в обезпечителното производство – Федералният конституционен съд. Това е така, защото без допълнителен анализ не може да се предположи, че Провинциалният съд би възприел мотивите на Висшия провинциален съд по всички отделни въпроси. По отношение на проблемите, възникващи от това следва да се препрати към Helle, цит. съч., с. 75 и сл. (особено стр. 83-85).

³² Вж. бел. 5.

³³ Вж. бел. 6.

42 1. В устните състезания беше обсъждано дали Федералният конституционен съд е обвързан от фактическите изводи, върху които Провинциалният съд е основал решението си. На този въпрос не може да се отговори само чрез отбелязване, че съгласно § 26 от Закона за Федералния конституционен съд³⁴ в производството пред последния е приложим принципът на обективната истина, тъй като атакуваният акт на публичната власт е постановен в рамките на производство, което от своя страна се регулира от диспозитивното начало. Този въпрос обаче не следва да се решава по принцип в настоящото производство. Очевидните факти, а именно съдържанието на изразите на жалбоподателя, не се оспорва, не се оспорва също, че жалбоподателят е говорил като частно лице, а не като представител на провинция Хамбург. В тълкуването на изразите Провинциалният съд може да бъде следван само дотолкова, доколкото вижда в тези думи „призив към бойкот“, включително и в посока към филмовите дружества. Жалбоподателят сам не е изложил възражения срещу това. Що се отнася до целта на изразите, възможно е, както Провинциалният съд е възприел, жалбоподателят да е искал да попречи на „завръщане на Харлан като създател на представителни филми“. [214] Дали изведеното отгук заключение, че това „практически води до това“ въобще да се попречи на Харлан да заснема обикновени филми, изглежда напълно съмнително, макар че с оглед на използваните в речта думи този извод не отива твърде далеч. Този въпрос обаче може да бъде оставен без разглеждане, тъй като е без значение за крайното решение.

43 За целите на правната преценка трябва да се започне оттам, че „бойкот“ не е еднозначно правно понятие, което само по себе си вече обозначава едно неразрешено (противоречащо на добрите нрави) поведение. В практиката на съдилищата с основание се поддържа (така особено RGZ 155, 257, 276 f.³⁵), че няма ясно отграничен фактически състав на противоречащия на добрите нрави бойкот, че по-скоро винаги се стига до въпроса дали едно поведение в конкретния контекст може да се разглежда като „противоречащо на добрите нрави“. И по тази причина е възможно да се възприеме тълкуването на Провинциалния съд, но с това не се казва решително нищо по отношение на правните последици от тази преценка. Трябва да се държим настрана от сугестивната сила на понятието „бойкот“ и поведението на

³⁴ Текст на разпоредбата – б.пр.:

„(1) Федералният конституционен съд събира необходимите за установяването на истината доказателства. За това той може да натовари делегиран член на състава да действа извън откритото заседание или да потърси друг съд, като определи конкретни лица и факти за процедурата по доказването.

(2) С определение, постановено с мнозинство от две трети от съдебния състав, може да се допусне някои документи да не се представят в заседанието, ако това е несъвместимо с държавната тайна.“

³⁵ Така се цитира „Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen“ – сборникът с решения по граждански дела на Имперския върховен съд (1879 – 1945 г.), чието седалище е било в Лайпциг. Първото число е номерът на тома от сборника, второто – страницата, където започва текстът на цитираното решение, а последното – цитираното място от него – б.пр.

жалбоподателя да се разглежда в контекста на всички останали съпътстващи го обстоятелства.

- 44 2. Провинциалният съд е обосновал осъждането на жалбоподателя с § 826 от Гражданския законник³⁶. Той приема, че поведението на жалбоподателя е нарушило добрите нрави по смисъла на тази разпоредба, „демократичното правно и морално убеждение на германския народ“ и представлява непозволено деяние затова защото не се открива нито една причина за оправдаването му. При това този, чието право е накърнено в противоречие с добрите нрави, не е необходимо да е пряко увреденият.
- 45 Според изложеното в т. II. 4 горе § 826 от Гражданския законник³⁷, който по принцип защитава *всички* права и интереси срещу противоречащи на добрите нрави посегателства, трябва да се разглежда като „общ закон“ по смисъла на чл. 5, ал. 2 от Основния закон³⁸. Затова проверката на Федералния конституционен съд се ограничава до въпроса дали Провинциалният съд правилно е отчел при използването на тази обща клауза значението и [215] обхвата на основното право на свободно изразяване на мнение и дали го е преценил с оглед интересите на Харлан и филмовите дружества.
- 46 § 826 от Гражданския законник препраща към критерия на „добрите нрави“. Тук не се говори за установени някак отнапред и поради това (по принцип) неизменни принципи на чистия морал, а за вижданията на „почтените хора“ за това какво „се следва“ в социалното общуване между подчиняващите се на правото хора. Тези виждания са исторически изменчиви и поради това могат – в известни граници – да бъдат повлияни и от *правни* повели и забрани. Съдията, който трябва да установи изискващото се или забраненото от обществото в отделния случай по този критерий, трябва при това да се придържа, както следва от естеството на нещата, но и както му е предписано изрично от чл. 1, ал. 3 от Основния закон³⁹, към основополагащи ценностни начала и принципи на обществения ред, които той открива в частта от Конституцията относно основните права. В рамките на този ред от ценности, който е и йерархичен по значение на ценностите, трябва да се извършва и необходимата преценка на баланса между основното право по чл. 5, ал. 1 от Основния закон⁴⁰ и правата и ценностите, които ограничават упражняването му.
- 47 За разрешаването на въпроса дали призивът към бойкот противоречи на добрите нрави по тези критерии трябва да бъдат доказани мотивите, целите и предназначението на тези изказвания, по-нататък се задава и въпросът дали жалбоподателят е прекрачил при преследването на целите си мярката на

³⁶ Вж. бел. 6.

³⁷ Вж. бел. 6.

³⁸ Вж. бел. 5.

³⁹ Вж. бел. 18.

⁴⁰ Вж. бел. 5.

необходимото и пропорционалното според обстоятелствата засягане на интересите на Харлан и филмовите дружества.

48 а) Със сигурност нищо противоречащо на добрите нрави не може да се припише на мотивите, които са дали повод на жалбоподателя за неговите реплики. Жалбоподателят не е преследвал собствен интерес от икономически характер, защото той не се е намирал в конкурентни отношения нито с Харлан, нито с филмовите дружества. Провинциалният съд е установил сам още в определението си в обезпечителното производство, че устните [216] състезания не са дали и най-слаба индиция, че жалбоподателят е действал „по користни или недостойни за защита мотиви“. На това не се е противопоставила никоя от страните.

49 б) Целта на изказванията на жалбоподателя е била, както той сам признава, да изключи Харлан от кръга на значимите представители на германския филм; той е искал да попречи на Харлан да бъде представян отново като създател на представителни германски филми и с това да възникне впечатлението, че новият възход на германското кино едва ли не задължително е свързан с личността на Харлан. Съдилищата не е следвало да преценяват дали такова целеполагане трябва да се позволи по същество, а само дали изразяването му в избраната от жалбоподателя форма е правно допустимо.

50 Изказванията на жалбоподателя трябва да се разглеждат в рамките на неговите общи политически и културнополитически стремежи. Той е бил движен от опасението, че завръщането на Харлан може да се изтълкува – предимно в чужбина – така, сякаш в германския културен живот нищо не се е променило спрямо времената на националсоциализма: както тогава, така и сега, Харлан отново е представителният германски филмов режисьор. Тези опасения са се отнасяли до твърде важен за германския народ въпрос, в основата си – неговото морално поведение и основаващия се на него образ пред света. Нищо не е навредило повече на представата за германците от жестокото преследване на евреите от националсоциалистите. Следователно съществува решителен интерес светът да узнае, че германският народ се е отрекъл от този светоглед и не го осъжда по опортюнистични политически причини, а по силата на полученото чрез собствена вътрешна трансформация убеждение за укоримост.

51 Опасенията на жалбоподателя не са се зародили у него от само себе си, а отговарят на състоянието на нещата, както той го е възприемал. Това, между другото, е потвърдено и по-късно например от факта, че в Швейцария опитът за прожекция на [217] филма „Безсмъртни влюбени“ е довел дори до интерпелация в парламента и до официална позиция на Федералния съвет (срв. *Neue Zeitung*, бр. 70 от 22/23 март 1952, и *Neue Zürcher Zeitung*⁴¹, бр. 327 от 28 ноември 1951). Филмът е бил отречен единодушно не поради съдържанието си, а поради участието на Харлан

⁴¹ „Нов цюрихски вестник“ – един от най-авторитетните швейцарски вестници и до днес – б.пр.

в него, и вследствие на тези многобройни упорити интервенции не е бил прожектиран. По същите причини демонстрации срещу показването на филма е имало и в много германски градове. Следователно жалбоподателят е можел да вижда в завръщането на Харлан и едно събитие, достойно за разобличаване, в интерес на развитието на Германия и на достойнството на Германия в света. Това задаващо се – по негово мнение – развитие, свързано с Харлан, жалбоподателят е искал да предотврати.

52 Провинциалният съд смята за допустимо жалбоподателят да изразява мнение относно завръщането на Харлан, но му вменява отговорност, че е призовал обществото да направи това завръщане невъзможно чрез определено поведение. При това разграничение се пропуска, че ако му е било вече позволено да изразява (негативно) мнение относно завръщането на Харлан, жалбоподателят е направил съвсем малко повече от това, което вече се съдържа в изразяването на тази ценностна позиция. Защото призивът да не се приемат и да не се посещават филмите на Харлан е иманентно присъщ ефект на негативното ценностно възприемане на завръщането на Харлан. По същността си желанието на жалбоподателя е било да предотврати отнапред опасността от националистически влияния върху германското филмово дело; отгук и закономерно той се е борел срещу завръщането на Харлан. Харлан е представен в изказванията му като представител на едно определено, отричано от жалбоподателя, културнополитическо развитие. Допустимата намеса срещу това води, с известна доза необходимост, и до засягане на личната правна сфера на Харлан.

53 [218] Жалбоподателят е бил легитимиран да изрази убеждението си в обществото по силата на особено близката си лична обвързаност с всичко, което засяга германско-еврейските отношения. По онова време той е станал известен с постъпките си за възстановяване на един истински вътрешен мир с еврейския народ. Той е бил сред първите дейци на Обществото за сътрудничеството между християни и юдеи; малко по-рано е започнал в пресата и ефира акцията „мир с Израел“, която е била обсъждана активно в Германия и в чужбина и му е донесла многобройни заявления за подкрепа. Разбираемо е, че той се е страхувал, че всички тези начинания биха могли да бъдат засегнати и зачеркнати от завръщането на Харлан. Възможно е да е изхождал и оттам, че в обществото се е очаквало именно от него да направи изявление, още повече че той е трябвало и бездруго да говори по актуалните въпроси на киното по повод „Седмицата на германския филм“ и непосредствено предстоящата прожекция на първия нов филм на Харлан със сигурност е щяла да бъде оценена като важно събитие в професионалните кръгове. Жалбоподателят е могъл да придобие усещането, че не трябва да се въздържа от заемане на позиция по този въпрос. От това за него е възникнала една дефанзивна ситуация, която позволява изказванията му да се разглеждат не като немотивирано и непровокирано по никакъв начин нападение, а като разбираема реакция на защита.

54 При това състояние на нещата неоправдано е изискването жалбоподателят при даването на външен израз на убеждението си, че на Харлан трябва да бъде забранено да работи по представителни филми, да е задължен въпреки всичко да се съобразява с професионалните интереси на Харлан и икономическите интереси на наелите го филмови дружества. Филмовите дружества може и да са действали формално коректно при вземането на решението да наемат Харлан отново. Ако обаче те не са отчели произтичащите в резултат други морални проблеми [219] на случая, то това не би могло да доведе до обявяване на поведението на жалбоподателя, който засяга точно тази проблематика, за „противоречащо на добрите нрави“ и така да му бъде отречена свободата за изразяване на мнение. Противното съществено би ограничило ценността, която правото на свободно изразяване на мнение има за свободната демокрация именно поради това, че позволява обществена дискусия с откровено съдържание и по теми от всеобщо значение. Когато става дума за изграждането на обществено мнение по важен за общото благо въпрос, частните и особено икономическите интереси на отделните лица трябва поначало да отстъпят. Тези интереси обаче не са оставени без защита, защото ценността на основното право се изразява и в това, че *всеки* може да го упражни. Който се чувства засегнат от публичното изказване на някого друго, може да отвърне, и то отново пред обществото. Тъкмо в противоборството на представените с еднаква степен на свобода убеждения се заражда общественото мнение, отделните адресати – членове на обществото, си изграждат своя собствена гледна точка. Жалбоподателят с основание отбелязва, че по принцип е позволено например да се възразява срещу употребата на определени стоки или определени форми на организация на търговията, въпреки че при успешно отстояване на подобно мнение икономически предприятия могат да бъдат провалени, да се загубят работни места и т.н. Подобни изказвания не могат да бъдат забранени по съдебен ред само поради тези възможни последици – засегнатите обаче са свободни да поемат защитата си чрез представяне на *своето* убеждение по въпроса.

55 Във връзка с това Проинципалният съд се е позовал на чл. 2 от Основния закон⁴². Той изхожда оттам, че на Харлан е било позволено отново да започне да упражнява своята професия на филмов режисьор, тъй като е бил признат за невинен от разширения наказателен съдебен състав, пред който е бил обвинен в престъпление срещу човечеството съгласно Закон № 10 на Контролния съвет⁴³, бил е определен като „оправдан“ в производството по денацификация и Върховната организация на филмовата индустрия (Spio) вдигнала всички ограничения за

⁴² Текст на разпоредбата – б.пр.:

„Чл. 2 (1) Всеки има право свободно да развива своята личност, доколкото не накърнява права на други и не нарушава конституционноустановения ред или моралните правила.

(2) Всеки има право на живот и телесна неприкосновеност. Свободата на личността е ненакърнима. Тези права могат да бъдат ограничавани само със закон.“

⁴³ Този закон е създаден от Контролния съвет на съюзниците (победители във Втората световна война) по силата на правата им на окупатори. С него се е предвиждала наказателна отговорност за военнопръстъпници и престъпления срещу човечеството, извършени в периода 1933 – 1945 г. – б.пр.

упражняване на дейността му. Член 2 обаче действал само по отношение на публичната власт [220], но в същото време в тази разпоредба се въплъщавало моралното убеждение на германския народ с последицата, че своеволното ограничаване на това основно право „от когото и да идва то“ противоречало на добрите нрави. Правилно е и съображението, че чл. 2 от Основния закон принадлежи към системата от ценности на основните права и може да повлияе сериозно на разбирането за това кое би могло да противоречи на „добрите нрави“. От само себе си се разбира, че държавата, публичната власт, е можела и може да действа спрямо Харлан единствено в рамките на закона. Оттук обаче не следва какво отделният гражданин може да предприеме и изрази срещу Харлан. Защото тук е от решаващо значение положението, че всеки е самостоятелен носител на посоченото основно право. Тъй като в споделения живот на едно голямо общество по необходимост възникват постоянни конфликти между интересите и правата на отделните хора, в социалната сфера трябва постоянно да се установява равновесие и баланс между противостоящите се права съобразно това в каква степен същите са достойни за защита. Резултатът от една подобна преценка за баланс по отношение на ограниченията на свободната възможност за действие трябва да бъде търпян. Затова никой не може да се възползва от предполагаемо абсолютно защитената си позиция по чл. 2 от Основния закон и да вижда във всяко посегателство над нея „от когото и да идва то“ неправда или противоречие на добрите нрави (срв. също Н. Lehmann в *Monatsschrift für Deutsches Recht*, 1952, с. 298). Аргументацията на Висшия провинциален съд в Хамбург в обезпечителното производство: „тъй като държавата няма право (на определени мерки), то това право закономерно нямат и отделните граждани“, е погрешна, тъй като иска да съпостави несъотнесими понятия в една грешна пропорция на по-голямо към по-малко.

56 Разясненията на Провинциалния съд могат да бъдат разтълкувани и така: в изказванията на жалбоподателя прозира нахлуване в ядрото на художествената идентичност на Харлан, „най-последната ненакърнима област на човешката свобода“ (BVerfGE 6, 32, 41), т.е. едно засягане [221], което не би могло да се оправдае с какъвто и да е по-важен интерес на жалбоподателя, и затова при всички положения е противоречащо на добрите нрави, тъй като накърнява човешкото достойнство на Харлан. Такова твърде широко заключение обаче не може да се направи от установеното фактическо положение. Дори ако се приеме, въпреки буквалното съдържание на изказванията, тезата на Провинциалния съд, че при успех на призива към бойкот Харлан би бил напълно изключен от кръга на филмовите режисьори, на него би му останала възможност да се занимава с други професии на изкуството – включително и във филмовото дело – тъй че не може да се говори за пълно унищожение на неговата културна и човешка идентичност. Подобно предположение въобще би надценило силно интензитета на засягането, осъществено чрез изказванията. Тези изказвания въобще не биха могли сами по себе си да ограничат художествената и човешката свобода на поведението на

Харлан. За жалбоподателя не са били достъпни никакви средства за принуда, за да осигури на призива си начин за осъществяване по насилствен път; той е могъл да апелира единствено към съзнанието за отговорност и моралното поведение на адресатите на речта си и да остави на техния съзнателен избор дали искат да го последват. Това, че жалбоподателят би могъл да има влияние върху субсидирането на филми от провинция Хамбург, т.е. че би могъл да упражнява определен натиск, най-малко върху филмовите продуценти, чрез заплахата от отнемане на вече отпуснати субсидии или от забрана на бъдещи, не е установено.

57 с) Противниковите на жалбоподателя страни поставиха акцент в устните състезания пред Федералния конституционен съд най-вече върху това, че използваните от жалбоподателя при призива му за бойкот средства могат да се възприемат за противоречащи на добрите нрави поне от една гледна точка. А именно – жалбоподателят е изложил обективно неистинно твърдение, че Харлан е бил оправдан от разширения наказателен съдебен състав само формално, но мотивите на присъдата по същество представлявали морално осъждане.

58 Следва да бъде разгледано дали това [222] твърдение, ако би било оправдано, би могло да обоснове една толкова широка забрана, каквато е обоснована в решението на Провинциалния съд. Провинциалният съд сам е убеден, че „използването на противоречащи на добрите нрави средства би оправдало забрана на призивите към бойкот само с такива средства, но не и въобще забрана за призивите към бойкот“. Поради това не може да се признае, че жалбоподателят е извършил виновно престъпване на добрите нрави със своята квалификация на присъдата на разширения наказателен съдебен състав.

59 От съдържанието на присъдата на разширения наказателен съдебен състав се установява следното: присъдата отразява биографията на Харлан, особено кариерата му на филмов режисьор, която е започнала през 1933 г. и му е позволила да се издигне до „престижен режисьор“ (така Харлан сам описва своето положение в съчинението си „Моята връзка с националсоциализма“, стр. 21). По-нататък присъдата коментира историята на създаването на филма „Jud Süß“ и конкретно – приносът на Харлан към този филм като съсценарист и режисьор. На филма се приписва „ясна антисемитска тенденция“, обосновава се, че във връзка с останалите обстоятелства по времето на неговото създаване и първа прожекция (1940 г.) той е станал една от причините за преследването на евреите чрез тенденциозното си влияние върху общественото мнение в антиеврейска насока. Затова и филмът е описан като „поведение на агресия“ от обективна страна, както е изисквала съдебната практика относно понятието „престъпление срещу човечеството“ по смисъла на Закон № 10 на Контролния съвет. Тъй като Харлан като съавтор на сценария и режисьор обективно е принадлежал към кръга на извършителите на деянието и тъй като е съзнавал преследваните с филма цели и е предвиждал очаквания ефект на филма, в присъдата се достига до извода, че той чрез своето

значително съдействие при създаването на филма „от обективна и субективна страна е изпълнил фактическия състав на престъплението срещу човечеството“. Въпреки това Харлан е признат за невинен, защото му е признато изключващото вината обстоятелство на т.нар. „крайна необходимост поради принуда“ (§ 52 от Наказателния кодекс⁴⁴). По този въпрос е посочено следното:

60 „С оглед на събраните по делото доказателства се установява, че Харлан не е се е решил сам да вземе участие в създаването на филма „Jud Süß“, а напротив, започнал е работа едва след като му е била издадена заповед от министъра на пропагандата Гьобелс. При разглеждането на въпроса как Гьобелс би действал при открит или прикрит отказ на Харлан, на първо място, се установява на базата на общоизвестни на съда факти, че през ноември 1939 г. е съществувало състояние на война между Германия и Полша и е било възможно бъдещо разширяване на войната към други държави. Гьобелс е застъпвал тезата, че при война всеки германец трябвало да изпълнява задачите си на мястото, на което е бил разпределен, и че всеки германец е „войник на фюрера“. Гьобелс е разглеждал сам себе си в качеството си на министър на пропагандата като генерал на фюрера и е смятал подчинените си служители в министерството на пропагандата и всички подконтролни на неговото министерство лица, вкл. филмови продуценти, режисьори, актьори и т.н. за войници, подчинени на неговите заповеди. От началото на войната неизпълнението на дадена от него заповед е било разглеждано от Гьобелс като неизпълнение на заповед по военната служба и не се нуждае от допълнително аргументиране това, че такова неизпълнение е можело да бъде санкционирано от тогавашните властимащи с най-тежките наказания, включително със смърт. В подобни случаи Гьобелс е показвал нечовешка жестокост и безскрупулност при изпълнението на своите намерения, така че възможността за предварителен отказ е била изключена. Отвъд това приведените отделни примери доказват доколко Гьобелс е можел да бъде непредвидим и опасен в действията си. По-нататък фактът, че Гьобелс като министър на пропагандата години наред е виждал как германците и германските градове са сривани със земята от безсмислена война и как милиони невинни хора са били измъчвани, малтретирани и дори убивани от мерките на произвол на националсоциалистическия режим по начин, който не може да се разглежда за съвместим с човешката природа, но е опитвал да

⁴⁴ Институтът е различен от института на крайната нужда и се приближава в някои аспекти до познатото в българския НК обстоятелство на „изпълнение на неправомерна служебна заповед“, а по фактическия си състав – и до афектния умисъл. Текст на разпоредбата на § 52 НК в редакцията от 1871 г., действала към 1950 г., днес заместена от §§ 34 – 35 от германския Наказателен кодекс, които са въвели значителни изменения в института:

„(1) Не е налице наказуемо поведение, когато деецът е бил принуден към деянието чрез насилие, което не може да отблъсне, или чрез действителна, неотвержима по друг начин заплаха за живота или здравето на него или негови близки.

(2) Като близки по смисъла на този наказателен закон се приемат роднини и роднини по сватовство по права възходяща и низходяща линия, осиновени деца и храненици и осиновителите им, съпруг, братя и сестри и техните съпрузи, и годеници.“ – б.пр.

оправдае всичко това чрез пропаганда, показва доколко безскрупулен и без морални задръжки е бил този диктатор на пропагандата. Същевременно при националсоциалистическата система на насилие голям брой значими и изключително популярни сред народа хора са били отстранени от най-влиятелните постове, откарани в концентрационни лагери, принудени или подканени да се [224] самоубият, в много случаи дори без това да е било оправдавано с някакво дори привидно право. Всички тези факти показват, че Гьобелс, както и останалите националсоциалисти – титуляри на власт, не се е плашел да извърши всякакъв акт на насилие, за да осъществи намеренията си.

61 Тъй като през 1938 г. Гьобелс е възложил на филмовите дружества тежестта всяко от тях да произведе по един антисемитски филм, той е преследвал установените в националсоциалистическата програма антисемитски тези по определен план. През 1939 г. антисемитската пропаганда е трябвало да получи едно значително по-широко значение според вижданията на тогавашните властимащи, тъй като те са виждали световното еврейство като враг на Европа и техен най-голям противник, както това постоянно е изразявано и в речите на Адолф Хитлер. Затова и изпълнението на поставената от Гьобелс задача е придобивало все по-голямо значение. От негова гледна точка то би трябвало да е има и голямо политическо значение. Именно по описаните причини Гьобелс е бил в изключителна степен заинтересован от изпълнението на заповедите си. При филма „Jud Süß“ се е стигнало дотам, че Гьобелс е бил силно лично раздразнен и от упражнената от актьорите съпротива срещу филмовия проект. За него е било важно да налага волята си по диктаторски начин срещу всякаква съпротива. С оглед на всички тези обстоятелства не би могла да бъде изключена поне вероятността за Харлан да е съществувала опасност за живота и здравето му в случай на открита или прикрита съпротива, ако такава би била разпозната от Гьобелс. Разширеният наказателен съдебен състав изразява по-скоро разбиране, че опасност за живота предвид „личните качества на Гьобелс“ е съществувала напълно реално за Харлан, още повече и заради това, че отношенията между Харлан и Гьобелс са били изключително напрегнати, особено в периода 1939 – 1940 г. От многобройните разпитани до този момент свидетели дори един не е могъл да каже със сигурност какви последици биха могли да настъпят за Харлан. Те обаче се еднопосочни в голяма степен относно това, че Гьобелс е щял да прояви жестоката си власт спрямо Харлан по някакъв начин. Но за правната преценка на случая не може да бъде от значение дали Гьобелс би задвижил срещу Харлан, като отказал да изпълни заповед по военната служба, производство пред извънреден съд, или дали би го предал на произволното третиране в концентрационен лагер, или дали накрая би търсил и открил някакъв друг, несвързан с филмовия проект претекст, да приложи спрямо него същите мерки като към политически враг, саботьор или извършител на друго престъпление. Това, че опасността, която е застрашавала Харлан, е била истинска, не се нуждае от допълнително обосноваване, тъй като последиците от неизпълнение

на заповед на Гьобелс са могли да настъпят във всеки момент, в който Гьобелс би разкрил истинските намерения на Харлан.“

62 След това е извършена преценка дали Харлан е бил подбуден от други мотиви за сътрудничеството си в създаването на филма. Подобни мотиви според убеждението на разширения наказателен съдебен състав не са били установени. По-нататък се продължава:

63 „Вече беше изложено, че откритият отказ на Харлан да работи във филмовия проект „Jud Süß“ би означавал сериозна заплаха и опасност за живота. Следва обаче да се провери по-сетне и какви възможности биха съществували за него да избегне тази опасност чрез прикрито отклонение от работа да се оттегли от участието си в снимките на филма. Подсъдимият твърди в това отношение, че е изчерпал напълно всички възможности да заобиколи заповедта на Гьобелс, както и че други възможности, освен използваните от него, не са били на разположение.

64 Не може да бъде отречено, че подсъдимият е опитал различни заобикалящи маневри, а именно, че е критикувал из основи сценария пред Гьобелс, че се е обявил неспособен да изобрази чисто негативни типажки, че е изтъкнал спешната си работа по своя филм „Педро трябва да увисне“ и по новия проект „Агнес Бернауер“, и накрая – че се е записал за доброволна военна служба. Доколкото твърдените от подсъдимия „заобикалящи маневри“ са се изразявали във възражения от артистичен характер, неговото поведение би могло да намери обяснение и в загрижеността на един режисьор, който се страхува да заснеме лош филм поради лошия сценарий. Въпреки това съдът не може да заключи със сигурност, че всички тези мерки на Харлан са били предприети поради съзнателното отричане на проекта за филм като такъв. Следва да се отговори и на въпроса дали Харлан е можел да използва и други възможности за отказ отвъд твърдените от него. Съдът не може да установи подобни възможности.“

65 Присъдата следователно обяснява в детайли, че по времето, когато на Харлан е било възложено изработването на филма, за него не са съществували възможности да се отклони от участие, да саботира филма или да смекчи значително антисемитското [226] му съдържание; това, че той поне е опитал да направи последното, му е признато изрично. Във връзка с това се казва:

66 „На подсъдимия не може да бъде търсена наказателна отговорност и за това, че той е направил филма във форма, отговаряща на артистичните му способности. Възможно е да се приеме, че филмът би постигнал доста по-слаб интерес от страна на публиката при използването на сценария на Метцгер-Мьоелер или режисурата на д-р Брауер. Логически оправдано е заключението, че антисемитската тенденция на филма не би намерила такова широко разпространение в този случай, както това се

е случило със създадения от Харлан филм. Тук е редно да се отчете, че Харлан е можел да увреди репутацията си на голям режисьор до крайност чрез една недотам високо артистично оценима режисура. Настоящият съдебен състав обаче е на мнение, че един човек на изкуството – независимо дали той подхожда доброволно или по принуда към една възложена му задача – въобще не е в състояние да прецени дали ще произведе хубав и въздействащ, или лош филм. При всеки случай филмът ще се получи такъв, че да отговаря на неговата артистична дарба.“

67 Така присъдата достига накрая и до извода:

„В обобщение следва да се приеме, че дейността на Харлан от обективна и субективна страна отговаря на фактическия състав на престъпление срещу човечеството, но на него трябва да се признае изключващото отговорността обстоятелство по § 52 от Наказателния кодекс⁴⁵“.

68 Съгласно изложеното разширеният наказателен съдебен състав не е установил конкретни факти, които биха обосновали за Харлан състояние на крайна необходимост; той е дал вяра на изложените от Харлан защитни твърдения в тази насока и е достигнал до извода, че трябва да се приеме, че при отказ за работа по филма за Харлан би възникнала опасност за живота и здравето му, както и че познатите от общото научно познание черти на характера на Гьобелс правят тази опасност дори обоснована.

69 Именно за тази посока на разсъжденията в присъдата на разширения наказателен съдебен състав жалбоподателят е дал обобщена оценка, че става въпрос за едно „формално оправдаване“ и една „морална присъда“. Това, което жалбоподателят е искал да изрази [227], очевидно е следното: тук не се касае за оправдаване поради доказана невинност; Харлан в действителност е бил силно дискредитиран чрез мотивите на присъдата, тъй като е бил обрисован като значим съавтор на една творба, която може да се характеризира като „престъпление срещу човечеството“ и чието предполагаемо влияние върху отношението към евреите той е признал; съдът го е оправдал единствено поради това, че не е можело да му бъде отнето, че той е работил по филма под натиск.

70 Макар жалбоподателят да е обобщил впечатлението си от съдържанието на присъдата на разширения наказателен съдебен състав с думите „формално оправдаване“ и „морална присъда“, то според убеждението на Федералния конституционен съд това не отива отвъд границата на позволеното в обществената дискусия по тема от сериозно значение. Следва да се разбира като неприемливо стесняване на свободата на изразяване в една свободна демокрация изискването на Провинциалния съд към жалбоподателя, който не е юрист, да се изразява дори с грижата на „запознат с наказателното право читател“, която би трябвало да го предизвика да се въздържа от израза „формално оправдаване“, тъй като то е

⁴⁵ В редакцията към онзи момент – вж. бел. 39.

последница от липсата на обективните предпоставки на наказуемостта. Избраните от жалбоподателя изразни средства не са твърдения за факти, чиято истинност или неистинност може да се докаже; по-конкретно с понятието „формално оправдаване“ не може да се опише нито един конкретен юридически факт⁴⁶. Тук става дума за едно обобщаващо, ценностно характеризирание на цялото съдържание на присъдата, което трябва да се приеме за допустимо, тъй като нито е оскърбително по форма, нито така изопачава твърдяното фактическо положение по съдържание, че по необходимост да извиква при слушане и четене напълно погрешни представи за него, както например би било в случая, ако се твърди без допълнителни пояснения за един оправдан, че е бил „осъден“. Тук е от значение също, че оправдаването на Харлан е било известно на широката общественост и най-вече в кръговете на [228] кино обществото. Също така е било известно, че Харлан е режисьор на филма „Jud Süß“. Поради това е било ясно, че присъдата не би могла да установи пълна „невинност“ в смисъла на неучастие на Харлан при подбуждането на преследването на евреите с този филм, че оправдаването е обосновано от друга, сравнително „формална“ гледна точка. Следователно изказването на жалбоподателя не може да бъде сравнено със случаите, в които призивът към бойкот се мотивира с разпространението на схематично обобщение на фактите, които не биха могли да бъдат възприети правилно от адресатите без допълнителни сведения.

- 71 **d)** Избраните от жалбоподателя езикови форми за изразяване на неговото мнение пред пресклуба и в отвореното писмо не отиват отвъд допустимото според обстоятелствата. „Domnick-Film-Produktion“ ООД е подчертало в писмото си, което е изпратило на жалбоподателя след неговото изказване, че за него е от значение да се достигне отново предишната художествена висота на германското кино. В този „стремеж към артистично издържани филми“ то е привлякло и Харлан за сътрудник. От това следва, че дружеството е очаквало много от участието на Харлан в своите филми, съответно – това участие е било изтъквано в рекламата му. Така силното открояване на Харлан в обществото се е очаквало и без сериозни усилия от негова страна. Средството за масово забавление, каквото е филмът, достига почти едновременно милиони зрители в страната и чужбина и така позволява на създателите си, а именно режисьори и актьори, бързо да станат известни сред най-широката общественост. Този, който обаче се показва публично и свързва себе си с предишната репутация на другите участници във филма, трябва да приеме и съпътстващата това положение критика от страна на обществото. И колкото по-интензивно се въздейства сред обществените кръгове чрез името и препратките към по-ранната дейност на един човек на изкуството [229], толкова по-остри и настъпателни могат да бъдат и формите на предварителна защита срещу такова действие. Затова са несъстоятелни оплакванията, че жалбоподателят е избрал

⁴⁶ В оригиналния текст се използва думата „Tatbestand“, която описва единствено фактическия състав, съдържащ се в хипотезата на правна норма. Фактите с правно значение, осъществили се в действителността, се обозначават на немски с думата „Sachverhalt“ – б.пр.

за своята критика формата на изказване пред филмови продуценти и разпространители, както и на отворено писмо, при това последното – единствено защото „Domnick-Film-Produktion“ ООД от своя страна е разпространило своето писмо до Върховната организация на филмовата индустрия (Spio).

72 Една изчерпателна цялостна оценка на случая не може най-сетне да подмине и следното наблюдение: по съображения за справедливост жалбоподателят е призовал моралните убеждения на средите, към които се е обърнал, и ги е приканил към морално поведение, срещу което не може да се възрази. Това не е останало незабелязано и от общественото мнение като цяло. Жалбоподателят е могъл да се позове и на обстоятелството, че оценката му за завръщането на Харлан е в хармония с поведението на уважавани личности от обществения живот в страната и в чужбина, за което има доказателства: достатъчно е препращането към публикуваното в брой трети на Германския университетски вестник от 8 февруари 1952 г. становище на 48 професори от Гьотинген, както и на статиите в цитирания брой на „Neue Zürcher Zeitung“. Преди всичко обаче е следното изказване на народния представител д-р Шмид-Тюбинген на 197-то заседание на германския Бундестаг от 29 февруари 1952 г. (стр. 8474 от протокола):

73 „В Бон в момента се прожектира филмът „Имензее“, заснет от познатия на всички ви като създател на филма „Jud Süß“ режисьор Файт Харлан. Срамно е, че произведения на този човек въобще могат да бъдат показвани и посещавани. Някои се позовават на това, че няма закони, които позволяват да се забрани прожектирането на филми на този човек. Това е така и Бундестагът не може да забрани тяхното показване. Вярвам обаче, че би послужило на истинската правда, ако в тази сграда се повдигне протест срещу това, че именно в седалището на германския парламент, който трябва в особена степен да бъде защитник и глашатай на действителната толерантност в тази страна, се прожектират филми на един човек, който най-малко [230] непряко е допринесъл за това да се създадат предпоставките на масовата психология, довела до обгазяването в Аушвиц.“

74 Тук протоколът описва „аплодисменти отляво и при управляващите партии⁴⁷“. Изразеното убеждение на избрания орган на представителство на германския народ не може да не бъде взето предвид при оценката на поведението на жалбоподателя. То прави невъзможно да се разглеждат изказванията на жалбоподателя като противоречащи на „убежденията на разумния, правилно и справедливо разсъждаващ гражданин“.

– IV –

75 Въз основа на тези разсъждения Федералният конституционен съд достигна до извода, че Провинциалният съд не е зачел при преценката си за поведението на

⁴⁷По това време в Германия управлява правителството на Конрад Аденауер от християндемократическата партия – б.пр.

жалбоподателя особеното значение, което се отдава на основното право на свободно изразяване на мнение и в случаите, когато то влиза в конфликт с частните интереси на друго лице. С този пропуск решението на Провинциалния съд не отговаря на критериите на основните права и така засяга основното право на жалбоподателя по чл. 5, ал. 1, изр. първо от Основния закон⁴⁸. Затова то трябва да бъде отменено.

Превод от немски: Андрей Георгиев, младши съдия в Софийския градски съд

⁴⁸ Вж. бел. 5.